

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. kovo mėn. 24 d. / March 24, 1990

Nr. 59(12)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Sielvartas dėl Lietuvos

Šios kertinės paraštės pavadinimą pasiskolinome iš Thomas Mann kalbų rinkinio „Leiden an Deutschland“. Tuo metu degė Vokietijos miestai ir Mann kankino kaltės jausmas — jis buvo vokiečių, ir jautėsi kaltas už nacizmą ir už karą. Mūsų širdys plyšta, matant šarvuotus ir tankus Vilniaus gatvėse ir klausantis nuožmių rusų grasinimų Lietuvai.

Sekmadienį, Kovo vienuolikąją, pergyvenome dvasios pakilimą, kai kas sakytų — euforiją. Tačiau per dvi savaites mūsų jausmai kilo ir slūgo, kol daug kas nebegalėjo naktį miegoti. Tai buvo tiesiog nervų karas prieš Lietuvą. Šio nervų karo strategija šiuo metu jau yra aiški. Pirmiausia būna paskelbiamas koks nors Maskvos reikalavimas, už kurio slypi neaiškios sankcijos. Po šaltos ir santūrios lietuvių reakcijos seka Maskvos paaiškinimas, kad ir lietuviai, ir pasaulis reikalavimo nesuprato: tai nebuvo grasinimas, o koks nors visai racionalus pageidavimas, dėl kurio lietuviai neturi jaudintis. Maskvai dar vis svarbu, ką apie ją galvoja pasaulis. Ir čia gal glūdi lietuviams išsigelbėjimas.

Nepaprastai sunku kalbėti apie Lietuvos išsilaisvinimą tuo metu, kai Vilniaus ir Kauno gatvėmis važinėja šarvuočiai, kai Maskvos burna Gennady Gerasimov čiauska, kad gal reikės suareštuoti Lietuvos vyriausybę. Sabartiniame susirėmime laimėjo lietuviai, o ne rusai, nežūrint, kokio smurto metu per savo vyriausybę atsisakė kaip jokių principų, jokios moralės nepripažįstanti pasaulio bendruomenė, kažkokiam baisiai neaiškiam Gorbaciovui rėmimui pasidavusi, save laikanti Sovietų Sąjungos atžvilgiu „didžialybe“. Neatsitiktinai vienas *The New York Times* kolumnistas kėlė klausimą: ką pagaliau Bush supranta „perestroika“ — nes niekada nėra savo sampratos paaiškinęs. Matome, kad tiek Bush, tiek Valstybės departamentas naudoja kaip inkantaciją žodžius: „perestroika“, destabilizacija, Sąjungos vidaus reikalas. Tiesiog peršasi galimybė — pasitelkti JAV Kongreso demokratų prieš Bush'o administraciją. Nors ir menkas toks ženklas buvo praėjusio sekmadienio, kovo 18 diena. Chicagoje, kai meras Richard M. Daley prie Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčios pabrėžė, kad yra laikas, jog Bush ką nors darytų. Gal reiktų masinės lietuvių demonstracijos Washington, taip kaip senais laikais Madison Square Garden?

Jei džiaugiamės talentingais politikais Lietuvoje, lygiai taip pat galime džiaugtis ir savo ga-

sy pirmiausia, kalbėkimės savo tarpe. Tuos, kurie apimti sielvarto, padrasins tie, kurie dar yra „cool and rational Lithuanians“ pagal Vakarų spaudą. Priminkime vienas kitam, kaip išmintingai ir ryžtingai elgiasi Lietuvos vadovaujantys žmonės, kurie žino, ką daro. Turime matyti, kaip jie savą baimę ir sielvartą įstengia sutvarkyti, kad jie nekludytų jų tolimesnei politinei strategijai. Jais galime pasitikėti — jau dvejus metus jie tikrai sumaniai ir drąsiai tiesia mūsų tautos kelią į nepriklausomybę. Raminkime save, semkimės iš jų tikėjimo ir nepalaužiamos stiprybės.



Kęstučio Musteikio skulptūra

Antra, turime rimtai galvoti, kokią spaudimą galime daryti prezidentui Bush ir jo administracijai. Neperdėsim, pažymėdami, kad jau kuris laikas mums, Amerikos piliečiams, valdžios laikysena Sovietų Sąjungos ir Michailo Gorbaciovą atžvilgiu kėlė didelę gėdą jausmus. Visą šį šimtmetį save prisistatę kaip demokratijos švyturį pasaulyje, Jungtinės Amerikos Valstybės šiuo metu per savo vyriausybę atsisakė kaip jokių principų, jokios moralės nepripažįstanti pasaulio bendruomenė, kažkokiam baisiai neaiškiam Gorbaciovui rėmimui pasidavusi, save laikanti Sovietų Sąjungos atžvilgiu „didžialybe“. Neatsitiktinai vienas *The New York Times* kolumnistas kėlė klausimą: ką pagaliau Bush supranta „perestroika“ — nes niekada nėra savo sampratos paaiškinęs. Matome, kad tiek Bush, tiek Valstybės departamentas naudoja kaip inkantaciją žodžius: „perestroika“, destabilizacija, Sąjungos vidaus reikalas. Tiesiog peršasi galimybė — pasitelkti JAV Kongreso demokratų prieš Bush'o administraciją. Nors ir menkas toks ženklas buvo praėjusio sekmadienio, kovo 18 diena. Chicagoje, kai meras Richard M. Daley prie Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčios pabrėžė, kad yra laikas, jog Bush ką nors darytų. Gal reiktų masinės lietuvių demonstracijos Washington, taip kaip senais laikais Madison Square Garden?

Jei džiaugiamės talentingais politikais Lietuvoje, lygiai taip pat galime džiaugtis ir savo ga-

Niekaip nepribaigiama atplaišų raštija

Arba: Vėlyvi
Ninos Berberovos triumfai

VYTAUTAS A. JONYNAS

Viena stipriausių, giliausių šaknis į žmonių sąmonę sulėdusių dogmų yra toji, kuri teigia, jog emigrantas rašytojas yra likimo pasmerkta meniška nugeibti egzilėje. Veltui kai kas mėgina atremti šį kategorišką teiginį, cituodamas pavyzdžius rašytojų, kurių kūrybinė skalė netgi praplatėjo išeivijoje. Atseit visokių Mickevičių, Buninų, Nabokovų, Kunderų, Škvoreckų, nekalbant apie tolimąjį Ovidijų. Faktas lieka faktas, kad išeivio kūrėjo nusirašymo tezė, tarp kitko, sumaniai įtaigaujama emigranto logų, ilgainiui pasidaro sava. Jai prieštarauti tampa prasižengimu mandagumo taisykle.

Nėra abejonių, kad daugiausia pavyzdžių, kaip manipuliuojamas eilinis skaitytojas, rasime, permėtę akim pirmosios rusų egzodo bangos istoriją. Kokiu uolumu, pasišventimu ir ištverme bandė tada rusų inteligentija, išsklaidyta po visą Europą, kurti savo atsargines tėvynes Berlyne, Jugoslavijoje, Čekoslovakijoje, pasakui, užvis labiau, Paryžiuje. Kiek leido laikraščių, knygų, žurnalų! Ir ne bet kokių. *Sovremennia zapiski* (1920-1940), sekęs „storijų“ 19 amžiaus rusų žurnalų tradicija (kiekvienam tome arti 500 puslapių), išleido per savo gyvavimo laikotarpį 70 tokių tomų, kurie, pasak žinovų, viršiję savo kokybę leistosius Rusijai. Liudmilos Foster sudaryta rusų literatūros užsienyje bibliografija tebina savo masyvumu — 1200 puslapių. „Mums, viską praradusiems“, skelbė Dmitri Merežkovskis, „rusų literatūra yra paskutinė tėvovija, ji yra visa tuo, kuo Rusija buvo ir bus...“ Išlaikyti kūrybingas jos tradicijas, puoselėti jas tuo metu, kai krašto literatūra mirdėsi barbarijoje ir pusinteligencijos pretenzingume, rodėsi tremties literatams tikrai gyvenimą įprasminančiu dalyku. Bet ar buvo tai pasauliui žinoma, ar žinoma likusiems tėvynėje?

Gyvenimas darė savo. Tolydžio vešėjo asimiliacija. Išmirė senosios kartos. Ėmė stigt skaitytojų, lėšų, juo labiau, kad Europą ėmė tasyti pasaulinės krizės mėslungiai. Šumenko prieš tai populiarų rusų autorių, kaip, sakysim, Mark Aldanov'o, vertimų paklausa. Žinoma, dar būta pastangų šį tą išgelbėti, palikti būsimoms kartoms. Ir čia susiduriam su skausmingiausiu dalyku tos emigracijos istorijoje.

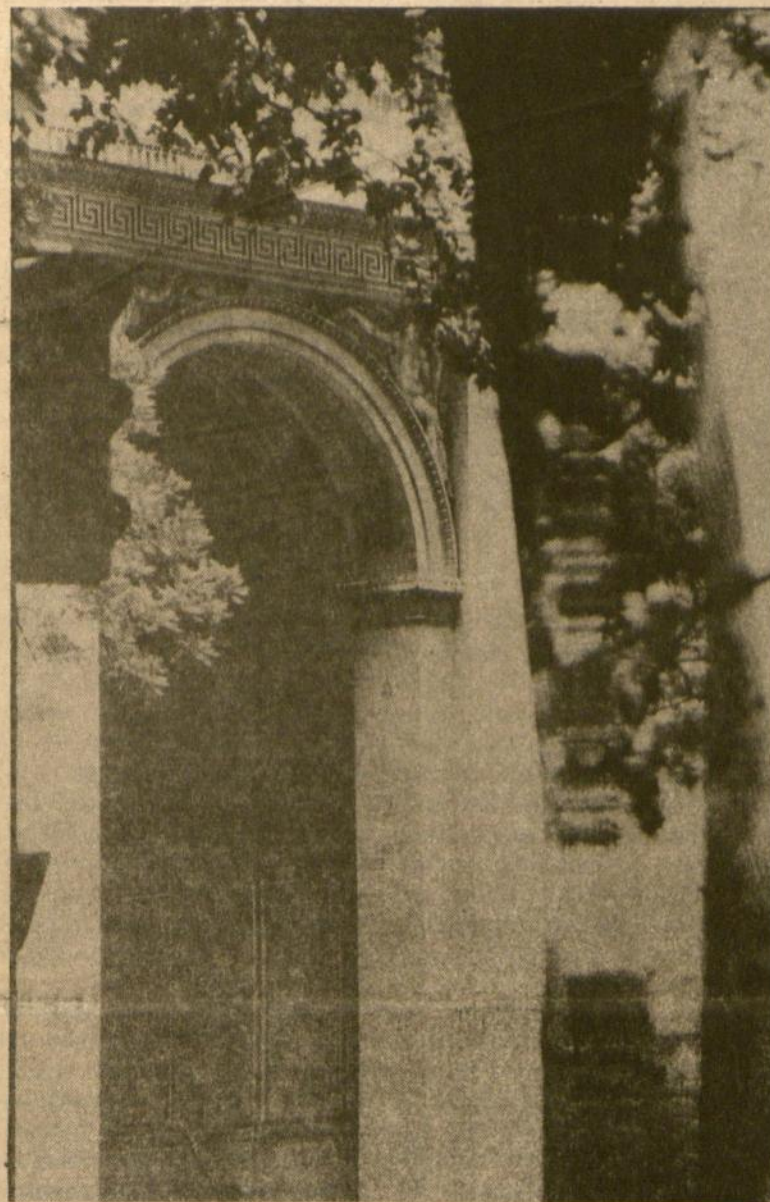
biais žmonėmis čia. Štai ketvirtadienio vakarą galėjome gėrėtis puikiu Viktoro Nako inasū *MacNeill-Lehrer News Hour* programoje. Klausytojai atmintyje liks jo taiklios pastabos, kad labai netikslu sulyginti abi puses — rusų imperiją ir Lietuvą — nes tik viena pusė grasina ir turi ginklus; kad Gorbaciovą reikalavimas lietuviams nusiginkluoti yra lygiai toks ciniškas, kaip būtų buvęs reikalavimas nusiginkluoti Martin Luther King sekėjams civilinių teisių sąjūdžio metu. Tol, kol elgiamės taip išmintingai, Lietuvos ateities perspektyvos gali būti ir ne visai blogos.

a.a. ll.

Dar 1937 metais *Sovremennia zapiski* redaktorius Vadim Rudniov skatino tautiečius siųsti savo rankraščius bei kitokią dokumentinę medžiagą Prahos esančiam istoriniam archyvu. Jį globojo pats taurusis Čekoslovakijos prezidentas Tomaš Masaryk'as, o jo išlaikymą užtikrino čekų užsienio reikalų ministerija. Čia buvo sukaupta gausybė vertingos medžiagos. Bet patetiškiausia yra tai, kad už aštuonerių metų Eduard Beneš'as perduos tą turtą Sovietų Sąjungai, kaip dovaną, atsidėkodamas tarybiniam kariams už „išlaisvinimą“. Pasiukrovė į penkiolika vagonų, sovietai išsigabeno tą jų akim „emigranštinio rašliva“ dievai žino kur. Tų dokumentų likimas, bent lig šiol, nežinomas. Tikriausiai viskas pradings užmaršty.

Užtat neabejotinai trenkia staigmena, kai iš šitos bevardės, ignoruotos per pusę šimtmečio masės, iš šio planktono išnyra autorius, kurio gležnos apyskaitės tampa „bestseleriais“. O tokiu autorium, pasirodo, esanti 88 metų, bet dar judanti, krutanti, žvali, aštraus proto ir liežuvio senutė — Nina Berberova. Viskas jos istorijoje nelaukta, stebuklinga, it pasakoj. Pirmiausia tas prisikėlimas iš mirusių. Juk kitų rašytojų pomirtinė šlovė sukuria paprastai kritikai. Niną Berberovą tačiau „surado“ jaunoji karta pritingusiam skaityti nūdieniame pasaulyje, dar jai gyvai esant, nuobodžiaujant kažkur Princetone; net ne Prancūzijoje. Kas dar neįtikinamiau, tai kad jos „išplaukima“ ir tarptautinius vandenis“ nulėmė ne koks kontroversinis ar pornografinis veiklėlis, bet jos miniromanų serija. Tik sukūrusi tą „prietiltį“, prancūzų leidykla ims leisti jos autobiografines ir biografines (apie Čaikovskį, baronesę Budberg — Gorkio ir H.G. Wells meiluzę) knygas. Dar kitas neįpras-tas dalykas — Ninos Berberovos reabilitacija nėra kokia viendienė užgaida, bet senokai, ketvirtą metų besitęsiantis procesas. Iš tiesų nuo to laiko, kai Actes Sud leidykla surizikavo išleisti jos romano *Accompagnatrice* (Akompagnatorė) vertimą (1985), visuomenės domėjimasis jos kūryba yra pastovus. Nūdien jina yra įkopus į „bestselerių“ plokščiakalnį, ir yra sakoma, kad jos vėliausios „novellos“ — *Le Mal noir* (Blogio juoduma) išparduodama po 300 egzempliorių per dieną.

Visai nenuostabu, kad Nina Berberova buvo pakviesta į garsiąją, prestižinę literatūrinę televizijos programą „Apostrophes“, pertransliuojamą visame kultūringame pasaulyje. Ir tai ne vieną kartą, bet du šių metų eigoje. Mat per tą laiką (atseit per tuos ketverius metus) kažkaip atsibudo Rusijoje vadinamasis „sveikasis tautos kamienas“. Rusų rašytojų draugija pasikvietė Berberovą Maskvon ir Leningradan. Per antrąjį Berberovos apsilankymą „Apostrophes“ programoj kaip tik ir buvo rodomos vaizdajuostės iš tos jos kelionės.



Arc de Triomphe Paryžiuje, 1984

Algimanto Kezio nuotrauka

Savo išvaizda Berberova nekarina. Veikiau primena lipšnius britų lėdikes, kurios, pasak Vaclav Havel'io, gurkšnoja popietėm kvapniąją Earl Grey arbatą, kurios neliečia joks tikras arbatos žinovas. Iš vaizdajuostės ir jos komentarų aiškiai jausta, kad jina nebuvo savam kailyje Maskvoj, Raudonojoje Aikštėj. Užtat buvo neužgincijamai išdidi, kai ją, seną peterburkietę, įvedė į pilną rašytojų salę Leningrade poetas A. Voznesenskis. Kaip bebūtų, tie plojimai buvo ne jai vienai, bet visiems užmirštieiems kūrėjams, tikėjusiems laisvos, demokratinės Rusijos galimybe. Taip pat toms moterims, kurios gyveno „vidinėje emigracijoje“ su ta pačia viltimi — nuostabiąjį Lidiją Čukovskajai,

Annai Achmatovai.

„Vargas būti rašytoju“, sako rusai. „Būti rašytoja“, prideda jie, „dviguba nelaimė“. „Bet būti rašytoja emigracijoje, yra absoliuti katastrofa“. Berberovos skurdėvystė Paryžiuje ir buvo tobula tokios katastrofos pavyzdys. (Šalčiau pagalvojus, galbūt ir gerai, kad apie „deklasuoto elemento“ žūtį teko liudyti moteriai rašytojai.)

Dabar šnekama (ir nėra pagrindo baimintis, kad sovietikai netesės pažadų), jog bus išleista Sovietų Ninos Berberovos proza ir lyrika. Kaip bebūtų, dar prieš tą „laimingą pabaigą“ Berberova suskubo atlikti tenyškšiams literatūrologams vieną paslaugą. Pasirodo, kad

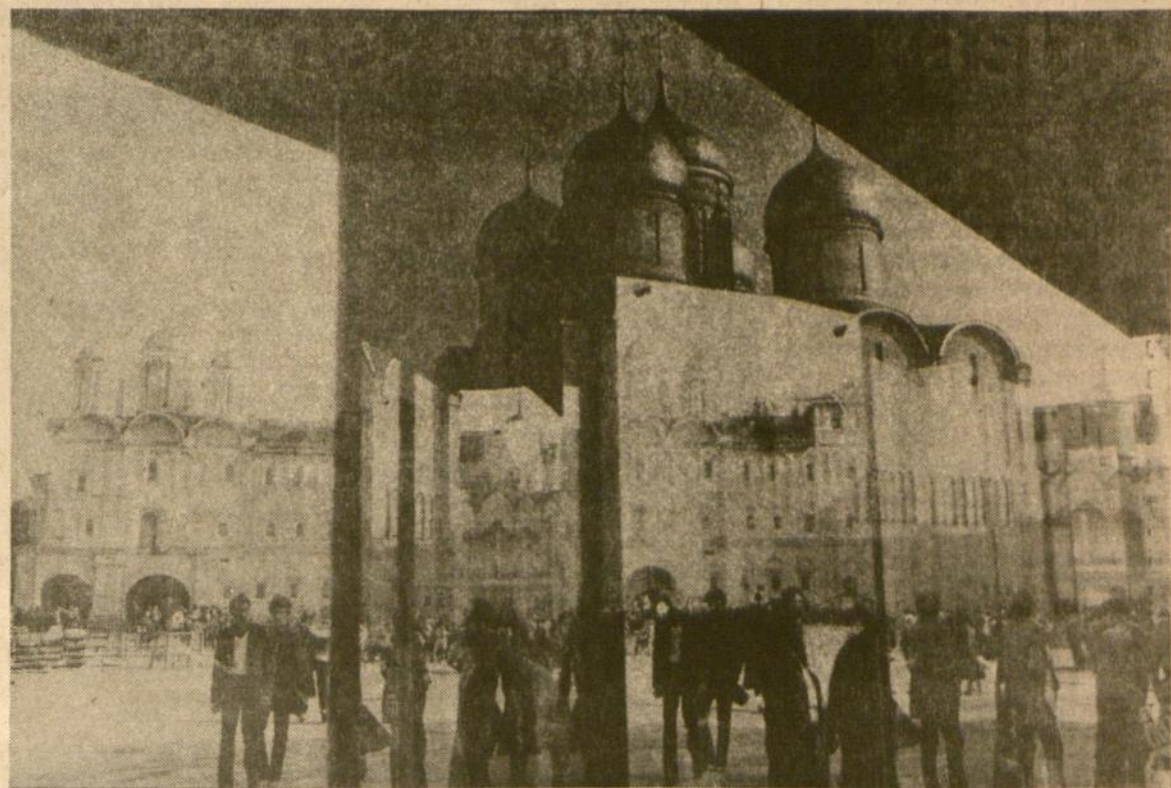
Maxim Gorki'o muziejų būta pluošto nuotraukų, kurių niekas, netgi „revoliucijos riteriai“ (NKVD), nepajėgė identifikuoti. Matyti, tai būta atvaizdų asmenų, kuriuos numarino badu, sušaudė ar nugalabijo Gulaguos. Berberova iš tų dvidešimties atpažino šešiolika.

Jau tai rodo, kaip ji buvo nuo pat jaunystės, nuo susidraugavimo su poetu Vl. Chodasevičium įsukta į Rusijos, vėliau emigracijos, kultūrinio gyvenimo sukūrius. Savo gyvenimo kelią Berberova yra aprašiusi knygoje *Mano pabruoka*. Būdinga, kad jos angliškoji versija — *Italics are mine* (1969) pasirodė kone dvidešimt metų anksčiau už prancūziškąjį vertimą — *C'est moi, qui souligne* (1989). Atseit autorė naiviai tikėjosi prasimušti Amerikoj, tuo tarpu kai pripažinimą jai suteikė apybraižiniai jos dalykėliai, „niekuo neypatingos jos istorijėles“, rašytos ir skelbtos emigrantų spaudoj prieš penkiasdešimt metų Paryžiuje.

Šiaip jos gyvenimo istorija nesudėtinga. Panaši į šimtus ar tūkstančius žmonių, pergyvenusių pilietinį karą, badmetį, vėliau patekusių į jina Lietuvos pasienio Jurgio Baltrušaičio dėka) emigracijon, istorija. Skirtumas gal tik tas, kad skursdama, gyvendama pusbadžiu Paryžiuje, Berberova vertėsi iš rašinėlių tuometinei rusų emigrantų spaudai, malėsi po redakcijas. Todėl jai teko artimiau pažinti daugybę garsių ar vėliau išgarsėjusių žmonių — Aleksandr Kerenski, Lev Sostov, Boris Pasternak, Maxim Gorki, Andrei Biely, Marina Cvetajeva, Roman Jakobson, pagaliau Vladimir Nabokov.

Išvargus Paryžiuje 25 metus, Berberova emigruoja po karo į JAV su 63 doleriais kišenėje, nemokėdama kalbos. Aštuoneta metų verčias įvairiais amatais, mokydama vakarais anglų kalbos. 1950 metų pabaigoj jai pavyksta užsikabinti Yale universitete. Dėstyt rusų literatūros kursą. Nuo 1963 metų ji dirba Princetono universitete, ir išėjus pensijon čia apsigyvena pastoviai.

(Nukelta į 3 psl.)



Kremliaus vaizdai Maskvoje, 1983

Algimanto Kezio nuotrauka

Apie Vytauto Didžiojo universitetą ir Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centrą

Kalbamės su Gediminu Kostkevičium

Besibaigiant praėjusiems metams, po Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo Chicagoje, lydimas dr. Broniaus Vaskelio, Lituanistikos katedros University of Illinois at Chicago vedėjo, *Draugo* redakcijoje lankėsi Gediminas Kostkevičius, Kauno Politechnikos instituto docentas, atkurto Vytauto Didžiojo universiteto senato narys, Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro vicedirektorius, Sąjūdžio seimo narys. Kadangi Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo programoje Vytauto Didžiojo universiteto Kaune atkūrimas ir jo organizacija buvo vienas iš svarbių klausimų, tai buvo proga paprašyti Gedimino Kostkevičiaus, kad jis mums skaitytojams nušviestų tikrąjį universiteto padėties problemas ir ateities planus.

— Nors išvijo Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu (1989 m. lapkričio 24–29 d. Chicagoje ir Lemonte) patvirtino savo užsiavimą dalyvauti Vytauto Didžiojo universiteto Kaune atkūrimo, nerimą kelia Lietuvos spaudos pranešimai, kad universitetas neturi savo patalpų, trūksta kvalifikuotų dėstytojų. Su kokiomis problemomis Jums tenka susidurti, sprendžiant universiteto veiklos organizavimo klausimus?

— Patalpos nėra sunkiausiai sprendžiama problema. Nuo naujų mokslo metų universitetas perims buvusius Politinio švietimo rūmus, esančius Vieniybės aikštėje, taip pat buvusius Tautininkų namus Laisvės alėjoje. Pirmieji lig šiolie priklausė komunistų partijai. Tačiau tos patalpos, kur įsikūrė partijos komitetas (buvusioji Žemės ūkio ministerijos rūmai), yra miesto žinioje. Todėl susitarta padaryti mainus. Miestas atiduoda partijos nuosavybės pastatą Doneičio gatvėje, o komunistų partija perleidžia universitetui savo nuosavybę Vieniybės aikštėje. Simboliška, bet būtent Politinio švietimo rūmuose buvo priimtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas, ir tai yra pats moderniausias mokymo pastatas Kaune.

Universitete šiuo metu mokosi 178 studentai ir 200 laisvųjų klausytojų. Pradžią gan kukli, tačiau į universitetą įstojo tikrai pajėgūs studentai, įveikę varginantį stojamųjų egzaminų turą. Bėda yra su dėstytojų kontingentu. Lietuvoje labai stinga, o Kaune praktiškai visai nėra kvalifikuotų humanitarinių mokslų specialistų, nes tie mokslai nesenais laikais labiausiai kentėjo nuo ideologinių suvaržymų ir administracinio dikto. Esame pasiryžę pervesti savo ekonomiją ant rinkos begių, bet nėra žmonių, kurie būtų perpratę tos rinkos dėsnius ir galėtų kitus pamokyti. Tuo tarpu iš įvairių pakampių pradeda lįsti žmonės, kurie nesugebėjo kitur prisitaikyti ir tikisi tokiomis sąlygomis rasti universitete ramią užuovėją.

Todėl ypač svarbu sulaukti universitete kuo daugiau mūsų tautiečių, dirbančių Europos ir Jungtinių Amerikos Valstybių aukštesiose mokyklose. Šiais mokslo metais Kaune paskaitas skaito ar dar skaitys Arvydas Žygas, Julius Šmulskštys, Rimas Vaišnys, Rimas Kalvaitis, Vytautas Kazlauskas iš Romos, Vytautas Doniela iš Australijos, Henris Dauderis iš Kanados ir kai kurie kiti svečiai. Svarbu yra kuo skubiau pasiųsti į užsienio universitetus ir ten paruošti jaunus dak-

tarantus iš Lietuvos, kurie grįžę atsivežtų ne tik žinių ir naujų idėjų, bet ir dalelę Europos ir Šiaurės Amerikos universitetų patirties.

Manau taip pat, kad Lietuvai įsigijus ekonominį savarankiškumą ir pasikeitus jos vyriausybei, universitetui bus skiriamos valstybinės dotacijos, kurios sudarys iki 49% jo biudžeto. Kitus pinigus reikės užsidirbti patiems, jei norime likti visai nepriklausomi.

— Universiteto statute pasakyta, kad jis yra tvarkomas Lietuvos ir išvijo mokslininkų pariteto pagrindais. Neatsitiktinai ir universiteto senatas susideda iš 48 Lietuvos ir 48 užsienyje gyvenančių mokslininkų. Tačiau dalis Amerikoje (o reikia manyti ir Lietuvoje) gyvenančių žmonių abejoja, ar galima kalbėti apie paritetą. Juk pagrindinės pastangos, atkuriant universitetą, yra daromos Lietuvoje.

— Kalba gali suktis tik apie atkūrimo laikotarpio statutą ir atkuriamąjį senatą. Ir šiame kontekste aš esu pariteto šalininkas. Paritetas su užsienio lietuviams pirmiausia apsaugo mus nuo valdžios kišimosi į universiteto reikalus ir konservatorių spaudimo. Tai yra labai svarbu. Juk jau priėmus universiteto atkūrimo akta, mes susidūrėme su bandymais torpeduoti nepriklausomo universiteto idėją. H. Zabulis su J. Vileniu buvo paruošę projektą įsteigti Kauno universitetą kaip Kauno Politechnikos instituto filialą, be rektoriaus, o su prorektorium universiteto reikalams. Iš tikro akibrokštiškas sprendimas: Vytauto Didžiojo universitetas prie Sniečkaus instituto! Tie patys žmonės vėliau iš viso bandė užkirsti kelią mainus. Miestas atiduoda partijos nuosavybės pastatą Doneičio gatvėje, o komunistų partija perleidžia universitetui savo nuosavybę Vieniybės aikštėje. Simboliška, bet būtent Politinio švietimo rūmuose buvo priimtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas, ir tai yra pats moderniausias mokymo pastatas Kaune.

Universitete šiuo metu mokosi 178 studentai ir 200 laisvųjų klausytojų. Pradžią gan kukli, tačiau į universitetą įstojo tikrai pajėgūs studentai, įveikę varginantį stojamųjų egzaminų turą. Bėda yra su dėstytojų kontingentu. Lietuvoje labai stinga, o Kaune praktiškai visai nėra kvalifikuotų humanitarinių mokslų specialistų, nes tie mokslai nesenais laikais labiausiai kentėjo nuo ideologinių suvaržymų ir administracinio dikto. Esame pasiryžę pervesti savo ekonomiją ant rinkos begių, bet nėra žmonių, kurie būtų perpratę tos rinkos dėsnius ir galėtų kitus pamokyti. Tuo tarpu iš įvairių pakampių pradeda lįsti žmonės, kurie nesugebėjo kitur prisitaikyti ir tikisi tokiomis sąlygomis rasti universitete ramią užuovėją.

Todėl ypač svarbu sulaukti universitete kuo daugiau mūsų tautiečių, dirbančių Europos ir Jungtinių Amerikos Valstybių aukštesiose mokyklose. Šiais mokslo metais Kaune paskaitas skaito ar dar skaitys Arvydas Žygas, Julius Šmulskštys, Rimas Vaišnys, Rimas Kalvaitis, Vytautas Kazlauskas iš Romos, Vytautas Doniela iš Australijos, Henris Dauderis iš Kanados ir kai kurie kiti svečiai. Svarbu yra kuo skubiau pasiųsti į užsienio universitetus ir ten paruošti jaunus dak-

klausoma (tuometinėje) Sovietų Sąjungoje aukštąja mokykla, be to, administruojama kartu su išvijo mokslininkais, Vytauto Didžiojo universitetas Kaune atkreipė į save užsienio partnerių dėmesį. Iš JAV ambasados Maskvoje, pavyzdžiui, gauta dovanų už 20,000 dolerių.

Ateityje, formuojantis universiteto profesūrai, akademinio senato sudėtis natūraliai turės keistis Lietuvos mokslininkų naudai. Tačiau dabar svarbiausia, koks bus pradinis postūmis.

— Kokių pagrindinių uždavinių turės spręsti universiteto senatas artimiausiu metu?

— Pirmiausia išrinkti universiteto rektorių ir sudaryti administraciją. Tai bus atlikta kovo mėnesį. Antra, nuspręsti, kokio modelio universitetą kursime, paruošti naują universiteto statutą. Manychiau, kad naujajame statute būtina atskirti Akademinio senato ir Patikėtinių tarybos funkcijas. Į pastarąją reikia įtraukti žymius verslo ir politikos žmones, kurie rūpintųsi universiteto finansavimo ir vystymo klausimais. Juk Vytauto Didžiojo universitetas veikia kaip privati aukštoji mokykla.

Tai yra esminiai klausimai. Dabartinė administracija, būdama laikina, negali priimti principinių sprendimų. O būtent nuo šių sprendimų priklausys, kokie bus ruošiami mokymo planai, kokie bus fakultetai ir katedros.

— Vytauto Didžiojo universiteto Kaune atkūrimą lydėję Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro steigimas. Daugeliui jie atrodo kaip broliai dygniai. Paaikškinkite, kokios priežastys paskatino įkurti kauniškį centrą ir koks jo santykis su universitetu.

— Nepasitikėjimo barjeras, iškylęs tarp Lietuvos ir išvijos, negrius nuo šiltesnio pavasario vėjo pūstelėjimo, nors ir sugėbame priimti tautiečius nuoširdžiai ir vaišingai. Daugelį jų Lietuvoje kankina savotiškas netikrumo kompleksas, nes jie čia tik svečiai, o ne šeiminkai. Svečiai — Akademijoje, svečiai — Vilniaus universitete, svečiai net „Tėviškės“ draugijoje, nes, deja, šitoji draugija be narių buvo sukurta ne žmonėms bendrauti, o dirbti propagandinį darbą. Tačiau kam kitam priklausau vadinti šią žemę savo Tėvyne, jei ne tiems, kurie čia gimė ir iš kurių taip neteislingai ji buvo atimta? Ir ne tik vadinti, bet jaustis čia kaip namuose.

Priimdami Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo konfencijoję nutarimą įsteigti Pasaulio lietuvių kultūros,



VYTAUTAS —
tai mūsų tikėjimas pačiais savimi.
Kaip šviesi lemties žvaigždė
teiškils Jam paminklas
virš netekties metų griuvėsių.

Lietuvos kultūros fondas. Vytauto Didžiojo paminklo Kaune atstatymo komitetas. Klubas „Aukuras“.
Saskaitos Nr. 700130 Socialinio banko Kauno sk.

Klubo „Aukuras“ plakatas. Spausdino K. Požėlos spaustuvė Kaune. Užsk. Nr. 1624. Tiražas 18,000 egzempliorių.

mokslo ir švietimo centrą, kaip pariteto pagrindais su išvija tvarkomą organizaciją, siekėme kelių tikslų. Pirmiausia turėti Lietuvoje instituciją, kuri būtų vienodai sava ir mums, ir užsienyje gyvenantiems lietuvių mokslininkams bei meno žmonėms. Kuri padėtų išvijai šeiminko teisėmis dalyvauti kultūriname ir akademiname Lietuvos gyvenime, jungdama mus visus bendriems tikslams. Kitas svarbus tikslas — turėti Lietuvoje užsienio lietuvių kultūros ir mokslo centrą. Tai buvo būtina padaryti, kadangi svečiose žemėse susiformavo savita mūsų kultūros šaka, vėliau ar kitaip sąlygojanti mūsų tautinę savivoką ir formuojanti tautinį mentalitetą. Draugiškos šalys steigia viena kitos sostinėse savo kultūros centrus, o mes iki šiol laikėme ketvirtadalį tautos tarytum už užvertų durų, nors patydom atsirinkę, atsargiai apsižvalgydami, įsileisdavome kai ką ir iš ten.

Jei kalbėti alegoriškai, tautai

reikalingas pasitikėjimo tiltas, kuriuo išvija grįžtų į Lietuvą, žinoma, ne didžiojo persikrauskelio tikslu. Grįžtų, susijungdama dvasiniais, kūrybiniais ir asmeniniais ryšiais su Tėvyne, susijungdama darbu. Šis tiltas reikalingas ir Lietuvos žmonėms, kad jie, sekdami jos sūnų jau išvaikšiotais takais, atrastų Lietuvai pasaulį. Tokį tiltą galima pastatyti tik kartu, nesivaikant iliuzinių prioritetų. Tam reikalingos naujos pagrindais veikiantios organizacijos, nesaistomos praeities priešiškomis nuostatais ir nepavaldžios oficialioms dabartinės Lietuvos institucijoms. Viena iš tokių organizacijų yra Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.

Centras kūrėsi kartu su Vytauto Didžiojo universitetu, ir būtent Centro valdybos pastangomis buvo pasiektas, kad naujoji aukštoji mokykla būtų tvarkoma pariteto pagrindais su užsienio lietuviu. Žinoma, realaus indėlio, kuriant universiteto materiją, mes nesiruošiam dalyti per pusę.

Tačiau norisi tikėti, kad dvasinis ir intelektualinis universiteto veidas formosis geriausių Vakarų universitetų tradicijų ir savi-tvarkos principų įtakoje.

— Kokių būtų Centro programos, kurias laikote svarbiausiomis?

— 1990 metų vasarą prie Vytauto Didžiojo universiteto Kaune organizuojame lituanistinius kursus išvijos jaunimui ir Vasaros komercinė mokykla. Ketiname pakviesti į Kauną mokytojus ir skirti stipendijas lietuvių jaunimui iš Pietų Amerikos šalių. Pradedame Kaune prie universiteto kurti Lituanistikos institutą, kurio pagrindą sudarys visų išvijoje išleistų spausdinių biblioteka. Institutas orientuos į išvijos kultūros ir krikščioniškos kultūros tyrinėjimus. Į kreipiamės į visus, prašydami surinkti po pasaulį išbarstytas mūsų knygas ir leidinius. 1990 m. gegužės 15-19 dienomis kartu su Center of Multi-Ethnic Research Studies (Švedija) organizuojame Kaune Baltijos pakrančių valstybių mokslininkų konferenciją — „Baltijos šeima“. 1990 metų viduryje pasirodys ir pirmas mokslinio žurnalo, kurio salyginis pavadinimas yra *Scientific Lithuanian*, numeris. Tai tik keli projektai. Ir jų bus tuo daugiau, kuo daugiau rasis jėgų juos įgyvendinti. Tiek Lietuvoje, tiek ir čia, už Atlanto.

— Gediminui Kostkevičiui dėkoti už itin mums idomų ir išvijos saviškai taip svarbų pokalbį. Tikimės, kad ir jo mums nušviestus projektus atsilieps ne tik daugelis išvijos mokslininkų, bet ir kitų jų sėkme suinteresuotų asmenų. Gedimino Kostkevičiaus adresas: 233036 Kaunas, Taikos prospektas 86b-6, Lietuva. Jo telefonas: 79-54-75.

Nuomonės ir pastabos

Algimanto Kezio parafrazės

„Nuomonių ir pastabų“ skyriuje (*Draugas*, Nr. 39/8, 1990 m. vasario mėn. 24 d.) Algimantas Kezys aptaria mano parašytą straipsnį „Lietuvių dailė '89“, sakydamas, kad aš jį parašiau jau 1989 m. vasario mėnesį — taigi prieš metus, sėdėdamas man Algimanto Kezio parūpintame minkštame fotelyje. Dėl korektūros klaidos neverta daug kalbėti, bet esmė lieka ta pati, ar „minkštasuolyje“ išsakyta, ar ant akmens sėdint: „Lietuvių dailė '89“ nėra tų metų išvijos dailininkų darbai. Tai labai klaidinanti etiketė. Pasiteisinimai, kad to niekas nesiekė, nieko nepasako. Etiketė tampa bekompromisinė. Darbai, kuriuos labai tiksliai Algimantas Kezys išskaičiavo (senuo atžvilgiu), kalba patys už save. Tas aspektas ir buvo iškeltas.

Algimanto Kezio iš teksto išrankuoti epitetai niekur ne-taikomi ten, kur jaučiamas protas, širdis, tapybinis ar grafiškas sprendimų pradai, kur išsakyta autoriaus (dailininko) vidinis „aš“, kur darbas kalba į žiūrovą širdimi ir šiluma. Taigi išvardijimas daugybės mūsų žymių dailininkų ir sakymas, kad jie užgauti, yra grynas straipsnio parafravimas.

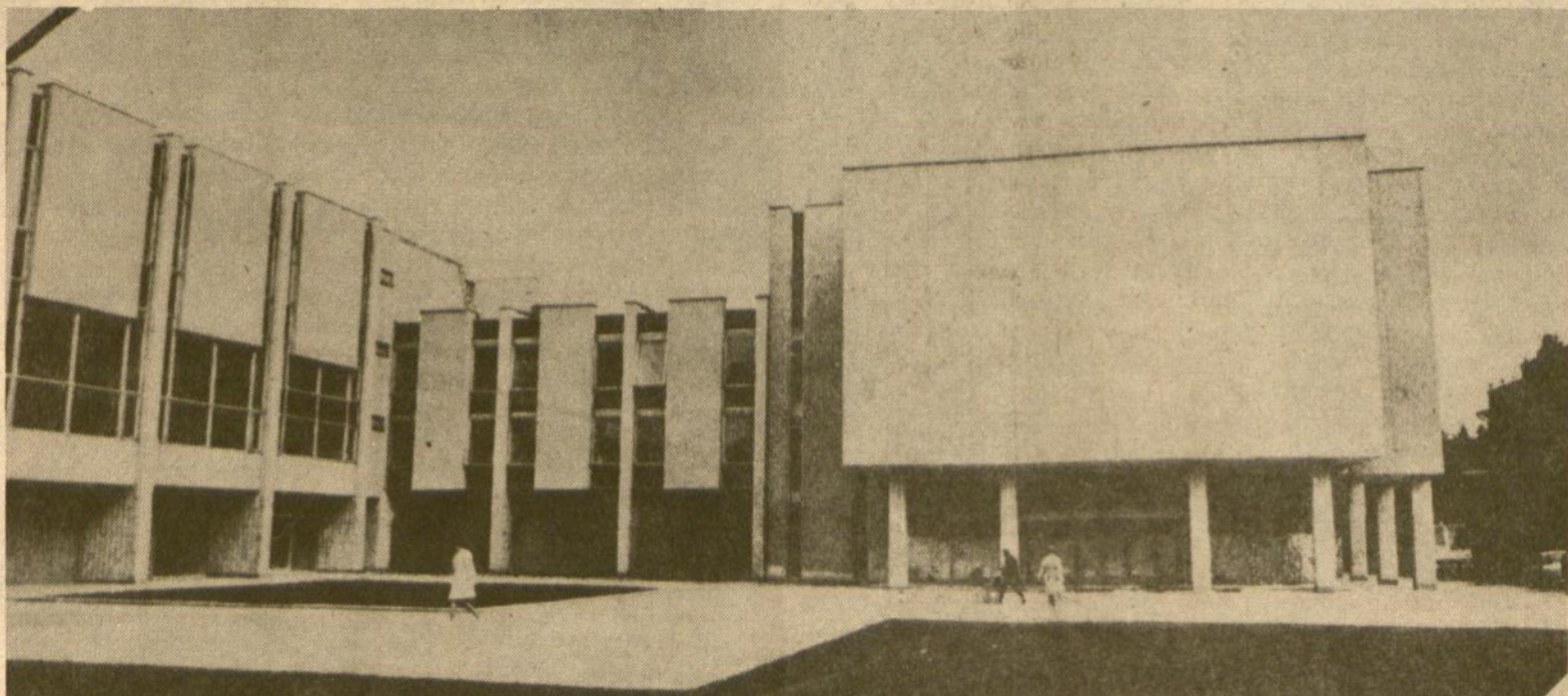
Epitetų ir dabar neatsisakau ir priskiriu tiems darbams, kurie be jokių įrodymų atitinka Tumo-Vaižganto citatą. Žinoma, tai asmeniškai nuomonė, nes kai kam labiau patinka mama nei duktė... Algimantas Kezys rašo: „Vieną 'drobė' (sic) jis pavadina 'tinkama pornografiniam žurnalui'. Tai stiprūs teiginiai, reikalaujantys įrodymų“. Nemanau. Čia viskas ir be įrodymų aišku: tas darbas tikrai to žodžio prasme labai teisingai nusakytas ir, be to, pridėtina, kad tai būdingas pornografinis pavyzdys. Algimanto Kezio kalbėjimas apie Sistinos koplyčią, darbą teisinant ir dar pridėdant, kad yra ir kitos to „kūrinio“ prasmės (net aptartos spaudoje), neišlaiko jokios kritikos. Darbą lyginti su vaizduojamu žmogum koplyčioje yra nesąmonė. Ten žmogus toks, koki, panašų į save, pats Viešpats sukūrė, o čiagi, kaip ir minėjau, nebuvo reikalo gadinti drobės, kai tiems sapnams yra ir kitos galimybės...

Algimantas Kezys, parafrazuodamas, teigia, kad yra neigiamos idėjos, neigiamas kūrinis idėjinis pobūdis — tai joks atsakymas, o tik parafrazė. Rebusas mene jokia idėja. Rankos meno nekuri, jos tik išreiškia kūrejo proto ir širdies virpėjimus, ir nėra reikalo teigti, kad rankų įnašas mene būtinas.

Išvijos reprezentacinės parodos negalima atsakyti net ir po visų jau buvusių parodų, ir nebūtinai pagal kokius nors sugalvotus dėsnius, kai jie labai paprasti: rimta atranka, rimtos ir kompetentingos jūry komisijos, demokratiškais pagrindais sutelkti darbai, siekiant parodyti lietuvių menininko sugebėjimus ir taip iškelti pavergtos tautos kultūrą. Visas kitas limonadinis Algimanto Kezio parafravimas yra be esmės ir reikalo — nuomonių skirtumai visada būna ugdančiais veiksniais.

Algimantui Keziui mano priskirtų epitetų, kaip meno puoselėtojų ir pradininkų, pradedant išleista jo brošiūra, su-registruojant išvijos dailininkus, neatsisakau ir dabar, gerbdamas ir tuos visus, kurie juo pasekė ir jam padėjo.

Jonas Rūtenis
Hyannis, Massachusetts



Buvusieji „Politinio švietimo rūmai“ Kaune, Vieniybės aikštėje. Čia buvo priimtas Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo aktas 1989 metų pavasarį, o dabar

pats pastatas perleistas Vytauto Didžiojo universitetui.
Romualdo Rakausko nuotrauka

Alytus dvieiose monografijose

JURGIS GIMBUTAS

Praėjusieji dveji metai paliko mums dvi knygas apie Džukijos miestą Alytų ir jo apylinkes. Viena jų išleista Chicagoje, antroji Vilniuje. Alytiškis Tadas Navickas parašė detalizuotą monografiją *Alytus ir jo apylinkės*, kurią išleido Lietuvių istorijos draugija Chicagoje 1988 metais – 288 puslapių, iliustruota, kainą 18 dolerių. Knyga padalinta į 11 nevienodo dydžio skyrių. Jų pagrindiniai: Alytaus ir apylinkių istorinė kronika (143 psl.); Alytaus vardo administraciniai vienetai (30 psl.); Alytaus istorijos santrauka (19 psl.); Alytaus statistika (59 psl.). Įvykiai dėstomi chronologiškai. Suskirstius medžiagą pagal giminias temas, neišvengta pasikartojimų, kurie be reikalo išplečia knygą. Autorius sutelkė daugybę informacijų iš savosios patirties, enciklopedijų, literatūros ir periodikos. Alytiškiai prisimins daug smulkių įvykių ir ras čia daugybę pavardžių, ypač puslapiuose 124–141 ir 231–234. Tokia informacija, skelbiama pirmą kartą, ypačiai kelia veikalo vertę. Duoti karo, okupacijų ir trėmimų aukų sąrašeliai. Pokario metų gyvenimas pateiktas iki 1988 metų (detaliau iki 1984 metų, kada knyga buvo baigta rašyti).



Paminklinė lenta, įmūryta Alytaus tilte, ant kurio žuvo Antanas Juozapavičius, Pirmojo pulko vadas, pirmasis karininkas, žuvęs Nepriklausomybės kovose Alytuje. Juozo Žikaro skulptūra. Apačioje įrašas: Karininkas A. Juozapavičius kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės. (Iš Tado Navicko knygos „Alytus ir jo apylinkės“.)

Tado Navicko parinktų iliustracijų yra daugiausia iš 1918–1940 Nepriklausomybės metų, mažiau vėlesnių, bet be datų. Pasigendama visu iliustracijų metrikų, iš kur jos reprodukuotos, iš kurių rinkinių ar archyvų gautos. Niekur neduotos fotografų pavardės, o yra jų žinomų. Viršelis papuoštas dailininko Telesforo Valiaus 1970 metais atkurtu Alytaus herbu, bet be jo pavardės (plg. *Lietuvių enciklopedija* 37 t., p. 17). Šitaip be metrikų iliustruota knyga vėliau kada nors gali suklaidinti skaitytoją, nemačiusį ankstesnių leidinių su tomis pačiomis iliustracijomis. Pavyz-

džiui, dvi Alytaus bažnyčių nuotraukos jau buvo spausdintos Broniaus Kviklio *Lietuvos bažnyčių* II tome 1982 metais ir Tado Navicko knygoje pakartotos be nuorodų, lyg jos būtų skelbiamos pirmą kartą. Žinoma, autorius galėjo turėti tų nuotraukų originalus iš tų pačių fotografų, tai ir tuo atveju derėtų nurodyti šaltinį. 17-ame puslapyje įdėta Alytaus apylinkių žemėlapis iškarpa be mastelio ir nežinia kieno daryta. Nesunku pažinti, kad tai yra Nepriklausomos Lietuvos karo topografų 1:100,000 mastelio žemėlapis. Jis jau buvo reprodukuotas be spalvų Bro-

niaus Kviklio ir Vlado Vijeikio visos Lietuvos tokių žemėlapių rinkinyje Chicagoje 1961 metais. Autorius Tadas Navickas nujautė savo darbo apribojimus ar trūkumus, pasisakydamas knygos įvade šitaip: „Labai sunku yra rašyti apie Alytų, nutolus per Atlantą, neturint po ranka išsamių šaltinių ir nesant tos srities specialistu, todėl ir šis bandymas, be abejo, turi daug trūkumų, klaidų ir netikslumų“. Apskritai, vertinant Tado Navicko veiklą, reikia pagirti dėl kruopščiai sukauptos faktinės medžiagos ne tik iš bendrosios istorijos, bet ir iš kultūrinės, visuomeninės, politinės, buitinės ir memuarinės sričių. O tai jau naujas įnašas Lietuvos kraštotyrinėje literatūroje.

Vilniuje išleistoji knyga *Alytaus miesto ir apylinkių istorijos bruožai* yra 16-os autorių straipsnių, tikriaus studijų, rinkinys. Išleista „Mokslo“ leidyklos „pagal Alytaus miesto LDT vykdomojo komiteto užsakymą“, 140 puslapių, nedaug iliustracijų, kainą 2 rb. 30 kap., tiražas 5,000. Kas tas LDT, nepaaiškinta nė sutrumpinimų sąraše. Buvome įpratę matyti panašiose kolektyvinėse knygose vieno ar kelių redaktorių ir recenzentų pavardes. Šiuo atveju jų nėra. Nežinomo autoriaus pratarmėje sakoma, kad straipsnių autoriai yra Mokslių akademijos, Vilniaus universiteto ir kitų mokslo įstaigų darbuotojai.

Veikale nagrinėjama Alytaus pirminis susiformavimas, smukimas ir kilimas istorijoje, tiriami miesto ryšiai su apylinkėmis, lokalinė etnografija. Anotacijoje knyga vadinama moksliniu leidiniu, ir ne be pagrindo, nes medžiaga pateikta nuosekliai suredaguota, kondensuota, su reikalingu moksliniu bagazu, nuorodomis, išnašomis.

Mano nuomone, veikalo nugarkaulį sudaro išsamos Antano Tylos (XVI–XVIII a. Alytaus ekonomijos valdymas), Algimanto Miškinio (Alytaus urbanistinės raidos bruožai), Ziganto Kiaupos (XVI a. Alytus: miestelis ir miestas) studijos. Pirmojoje knygos pusėje, kuri skirta istorijai, dar įdėti Edvardo Gudavičiaus, Eugenijaus Svetiko, Edmundo Rimšos (Alytaus herbas), Algirdo Baliulio straipsniai. Antroji knygos pusė skirta beveik vien tik etnografijai. Palyginti jaunas namotyryninkas Stasys Gutautas rašo apie džiukų gyvenamųjų namų puošybą. Jo įžvalgi studija išeina iš Alytaus apylinkių ribų ir, kur reikia, atsiemia į visos Lietuvos puošybą. Iliustruota 17 piešinių, kažkodėl tik antlangui, nors tekste nagrinėjami stogų lėkiai ir kitos puošmenos. Vida Kulikauskienė talkina kita namotyros tema apie gyvenamųjų namų interjero puošybą. Janina Morkūnienė nagrinėja Džukijos susisiekimo priemonių gamintojus, o Vacys Milius – pietų džiukų maistą. Angelė Vyšniauskaitė rašo apie vestuvių apeigas ir jų prasmę. Pastarųjų straipsnių tik Kulikauskienės turi keturias fotografijas, o jų reikėtų visoms etnografijos temoms. Nepaminėjau čia dar keturių straipsnių antropologijos ir sociologijos klausimais. Visas rinkinys galėtų būti apibendrintas kraštotyros vardu ir yra vertinga tąsa Lietuvos kraštotyros draugijos lokaliųjų monografių, šiuo sykiu aukštesnio mokslinio lygio. Gaila, kad ekonominės sąlygos neleido gauti geresnio popieriaus, kietai įrišti ir geriau iliustruoti veiklą, kuris bus skaitomas ir po šimto metų.

niškesnių, „barakudiškesnių“ asmenybių profiliai. Kaip bebūtų, Berberova neprasikalsta šaržavimu ar besaikiu gaudinimu. Profesorius Georgi Adamocius yra ne kartą pasidžiaugęs, kad Apvaizdos dėka daugumas rusų rašytojų atsidūrė tremtyje Prancūzijoje, krašte, kur nevaržoma kūrybinė laisvė ir esama aukštos, rafinuotos literatūrinės kultūros. Tie aukšti standartai, girdi, galėję padėti rusų intelektualams puoselėti savo įgimtą talentą ir skonį. Deja, Adamocius nemini, kokia kaina. Iš Berberovos autobiografinės *Mano pabrūkta* ir biografinės (*Baronesės Budberg istorija*, 1989) knygų sprendžiant, nesudarisu įspūdžio, kad rusų emigrantų rašytojai būtų buvę priimti prancūzų rašytojų tarpan. Nežiūrint to, leistina atpažinti Berberovos miniromanuose, jų stilių, palaidam sukirpime, kaip kaip prailinančiam nūdienius „video-clips“, išsilaisvinimo iš atgyventų modelių pradžia. Bet drauge esama juose neužginčijamai ir daug rusiškos pasaulėjautos, su visais jos polinkiais į fatalizmą ir masochizmą. Rasit tobuliausią šių pradų sintezę aptinkam itin poetiškam, lakiam miniromanėlyje, kurį pati autorė vadina apsakymėliu (récit). Būtent *Mozarto prisikėlimas*.

Vaidzuojami jame tragiški Prancūzijos bėrėjimo į šipulius 1940 metų gegužės mėnesį įvykiai, kai šėliojo Wehrmacht'as, užtvindydamas visus kelius prabėgėliams. Vasaraujantys mažame kaimelyje rusai emigrantai dar prieš kelias dienas filosofavo iki apalpimo (kaip dera senamadiškai inteligentijai) apie tai, ką jie būtų dėję į akis tokiam Tolstojui,



Vytautas Ignas

„Suvalkija“, 1989–1990
Lino raiznių, 30" x 19"

Iš parodos „Dailė '90 – Religija lietuvių mene“, šiandien atidaromos Lietuvos dailės muziejuje, Lemont, Illinois. Individuali dailininko Vytauto Igno (iš Stafford Springs, Connecticut) darbų paroda rengiama ryšium su Lietuvių dailės muziejaus atidarymu šių metų gegužės 5 dieną Lemont, Illinois.

Marija Stankus-Saulaitė

1990 kovo 11

Viena,
gyva,
nepaliesta
Lietuva –
tokia, kokią sapnavom
dar negimę
ir kokią mirdami prispaudžiam
prie širdies...

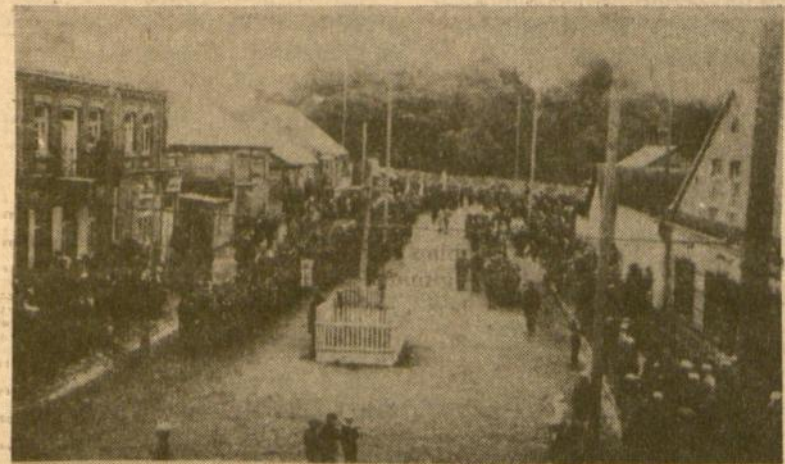
Tu atsistoji mums,
tavęs netekusiems,
gyvenusiems be tavo veido,
tiesi, šviesi,
kaip pati saulė,
kaip dangus –
visa, ko galėtume
žemėj norėti.

Ir tik šiandien galiu suprasti,
ką reiškė gimti be tavęs,
augant išmokti tavo vardą
ir vis ieškoti vietos,
panašios į tavę,
Lietuva.

Laisvėj gyvenus,
laisvės nesupratau,
kol tu jos neturėjai,
kol jos gyvybės kaina
nepasiėmė,
mums sugrąžindama šavę,
tėvyne.

Napoleonui, Nietzschei ar panašioms, jei imtų ir iškištų jie snapą iš kapų... Ir štai kaimely sumaištis. Vasarvietę užplūsta išblaškytos kariuomenės pasimetėliai, paskui visokie bėgliai; nutrūksta žmonių ryšiai su likusiais Paryžių vyrais. Tada viena moteris, turinti silpnąprotį sūnų, atpažįsta bėglių tarpe prisikėlusį iš kapų Mozartą, tokį vienišą ir bėjęį, vyrų kariaunos sutvertame chaose. Iš karto apnakvyndusi,

jį vėliau nebegali niekuo jam padėti. Jis nutolsta kely, kaip tauraus, pilnakraujo dvasinio gyvenimo įsikūnijimas. Tas ilgėjimosi gėrio, grožio, meilės motyvas ir liūdnos rezignacinio pasigudavimo motyvas, kad juk galėjo būti gyvenimas, kaip tame *Baltaragio malūne*, „gražus kaip obuolys“, „galėjo“ praskamba ne viename Berberovos romane. Ypačiai *Akompaniatorėje* ir (Nukelta į 4 psl.)



Alytus Nepriklausomos Lietuvos (1918–1940) laikais. Bloznelio gatvė su kryžiumi ir Nepriklausomybės paminkliniu medeliu. (Iš Tado Navicko knygos „Alytus ir jo apylinkės“.)



Dabartinio Alytaus miesto centras. (Iš Tado Navicko knygos „Alytus ir jo apylinkės“.)

Niekaip nepribaigiama atplaišų raštija

(Atkelta iš 1 psl.)

Atrodytų, kad pažinusi tokį būrį rašto žmonių, intelektualų, Nina Berberova privalėjo turėti tam tikrą svorį emigrantinėje ghetto bendruomenėje. Kad jos kūryba (dabar tokia populiari) turėjo būti pažįstama daugeliui žmonių ir vertinama. Kuriojiška, tačiau taip nėra. Žinoma, tekstų panaršyti daugiau traktatų, bet nesudarisu įspūdžio, kad jos pavardė būtų minima emigrantinės literatūros istorijose, antologijose ar kitokiuose sąvaduose. Ambicingame ir naujausiame bandyme sukurti rusų išeivijos raštijos istoriją-antologiją, kurią sudarė Tamara Pachmuss (*A Russian Cultural Revival: A Critical Anthology of „Emigré“ Literature before 1939*, Knoxville: University of Tennessee Press, 1981), Berberovai atstovaujama vos vienu eilėraščiu. Šiaip kitur įžangose pažymima, jog jinai bendradarbiavusi (spėjama ilgai netvėrusiuose) literatūrinuose žurnaluose – *Naujas laivas* ir *Naujieji namai* ir kad esanti narcisistinio, polemiką sukėlusio *Italics are mine* (1969) veikalo autorė, kuriame „prasikalstama neobjektyvumu, aptariant kolegą rusų rašytojus“.

Tai priverčia žvilgtelt, kaip buvo iš tikrųjų pasitiktą 1969 metais toji Berberovos atsiminimų knyga. *Book Review Digest* patvirtina, kad tikrai būta nuomonių sklaidos. Vieni įžvelgė Berberovos memuaruose Proust'iską skvarbą – dovaną perteik-

ti užmarštin nugrimzdusios epochos spalvingumą. Kiti baisėjosi tariamu autorės plepumu, trivialių smulkmenėlių pasakojimų ir kandžių, nepagarbių aliuzijų ir žinomus (ir gal tebegyvus) asmenis gausa. Treči pasitenkino priekaištų smulkias nuodėmes kaip, pvz., vardų rodyklės ar naudotos raštijos sąrašų nebuvimą. Žodžiu, nesunku atpažinti, matyti, būtinus kiekvienai išeivių grupei neišblėsusių asmeninių sąskaitų ataidžius. Nepažįstančiam tų visų užkulisių skaitytojui, kaip man, tie priekaištai neatrodo pagrįstais, išskyrus nebet paskutiniuosius, techniškus.

Bet su vienu priekaištu negalima visai sutikti. Bent jis negalioja smulkiajai Berberovos prozai, jos miniromanams. Būtent su tariamu jos plepumu ar pasimetimu trivialiose detalėse. Priešingai – ir Actes Sud leidykla pakartojamai tai pažymi savo anotacijose – jei kas krito į akis *Akompaniatorės* ir kitų veikalų tekstuose, tai autorės dovana retų priemonių taupumu, žodžio lakoniškumu sukurti charakterį ar perteikti tolimos epochos atmosferą. Tasai glaudumas, virtuoziškumas operuoti poetėstėm, aliuzijom, piešiant prieštarų jausmų sąmyšius, slapstomą socialinių klasių antagonizmą, tikriausiai ir yra Berberovos patrauklumo nūdieniam skaitytojui priežastimi.

Antra vertus, būtų nepadoru užmiršti, kad Berberova visai neprasižengia ydomis, kurios buvo

būdingos ano meto – 1930–1935 – moterų raštijai. Juk tada nestigo visur aplamai sentimentalizmo, mokytojų demonstravimo, retorikos, lyrinio epūdių ir prarastą vaikystės rojų bei daktinio elemento. Nina Berberova apsisaugo nuo visų tų dalykų. Jos proza kažkaip prancūziškai elegantiška, pasižyminti lengvu potepiu, pustonių žaismu, melodingos frazės ritmingu nubangavimu.

Tarp kitko, nelengva rasti lietuvišką terminą Berberovos prozos kūriniams. Pati autorė vadina juos romanais, nepaisydam, kad tradicinis prancūziškas romanas privalo būti nemažiau 300 puslapių. Berberovos šimto puslapėlių romanams, be abejo, tiktų amerikietiška „novellos“ etiketė. Tada lietuviškai tiktų verst „apsakaitę“, bet tas terminas dvelkia kažkaip devyniolikto amžiuso, ilgom kasom ir ilgais sijonais... Rasit tinkamiausia aptartim būtų „miniromanai“.

Kaip bebūtų, Actes Sud leidykla puikiai suvokė, kad Nina Berberova yra susikūrusi specifinį žanrą, ir sumaniai išnaudojo jo teikiamas galimybes. Užtuo pavariusi, sugrūdusi vienan leidin tris ar keturias Berberovos „novellas“, jinai susipratė leisti jas pavieniui, netgi parinkusi specialų formatą – kiek pailginto ir aukštį užsienio paso formata. Leidyklos aiškinimu, yra būtina suteikti kiekvienam Berberovos romanui „rezonansinę erdvę“. Ši užuomina į muzikinį kūrinių – preliudą, nokturną, etūdą ar net bliūzą – manding, vykusi. Skaitant juos, neretai susidaro įspūdis, tarytumei klausytumeis sklindančios pro atvirą langą

Lietuvos operos ir pianino žvaigždės sužiba Los Angeles

RŪTA KLEVA
VIDŽIŪNIENĖ

Prieš nupiešdama Los Angeles įvykusio svečių iš Lietuvos koncerto vaizdą, keletu sakinių noriu arčiau supažindinti skaitytojus su šiuo taip neeiliniame dainos ir muzikos vakare dalyvavusiais solistais ir jų nueitu keliu. Kompozitorės Giedros Gudauskienės namuose buvo proga susėsti su mielais svečiais trumpam pokalbiui ir pagyventi jų džiaugsmams ir rūpesčiams.

Algirdas Janutas, lyrinis tenoras, baigė Vaikų muzikos mokyklą, sulaukęs 14 metų amžiaus, po to lankė Glinkos vardo aukštesniąją mokyklą, nes jaunas žmogus buvo numatęs siekti chorinio dirigavimo išsimokslinimo. Kartais jautė, kad mintys klypsta ir į žurnalizmo studijų galimybes, bet likimas jam buvo parengęs savas kilpas — eidamas ieškoti chorinių studijų registracijos, jis pasiklydęs įėjo į ne tą skyrių ir atsirado solo dainavimo kambaryje, kur jam patikrino balsą ir tuoj pasiūlė lavintis šioje srityje. Pradžią gavo pas profesorį Slavą Polozovą, ukrainietį, kuriam už šias pradines pamokas liekš labai dėkingas. Vilniaus konservatorijoje mokėsi pas solistą Noreiką, ir jau antrame kurse buvo priimtas į Operą solistu. Dainavo operose: Rossini „Vedybų vekselyje“, „Boris Godunov“ ir atliko daugybę antraeilių ralių Kauno teatre. Dabar jį randame Vilniaus Filharmonijoje su Bingelio choru ir Lietuvos Nacionaliniu orkestru tokiuose didinguose kūriniuose, kaip Haendel'io Messiah, Beethoven'o Devintojoje, Mozart'o Requiem, Lapinsko Mirusiems mano mylimiesiems ir kituose. Gastrolėse teko lankyti Rytų Vokietiją, Airiją, Skotiją ir Angliją.

Sofija Jonaitytė, trapios gėlės išvaizdos solistė, yra gimusi



Lietuvos operos solistai Algirdas Janutas ir Sofija Jonaitytė
Aloyzo Stasyčio nuotrauka

Joniškyje. Malonu buvo išgirsti, kad ji buvo pirmoji, baigusi profesoriaus Vaclovo Daunoro klasę, ir dar prieš baigimą 1974 metais buvo priimta į Operą Vilniuje ir dainavo ten 1976 metais Fauste Margaritą, o tuoj pat ir kitus vaidmenis. Pastaruoju metu dainavo operose Leonorą (Fidelio) ir dabar Gražina. Koncertuose dainavo Rytų Vokietijoje, Suomijoje, Danijoje, Lenkijoje, Ispanijoje ir Prancūzijoje, o Lietuvoje — visose statomose operose.

Dabar žodis apie pianistą Povi-

lą Stravinską. Lietuvoje jis baigė penkias klases ir būdamas 12 metų amžiaus išvyko į Maskvos Centrinę muzikos mokyklą, kur išbuvo šešerius metus, o aspirantūrą atliko pas profesorių Jakovą Milšteiną. Grįžęs Lietuvon dėsto fortepijoną ir daug skambina Filharmonijoje — ir kaip solistas, ir drauge su orkestru. Koncertavo su kitais instrumentalistais — klarnetistu Algiju Budriu ir fleitistu Algiju Vizgirda, rodėsi televizijoje ir radijo programose su pučiamųjų kvintetu. Koncertavo



Pianistas Povilas Stravinskas
Aloyzo Stasyčio nuotrauka

išvykose Vokietijoje, Čekoslovakijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje ir aišku, Sovietų Sąjungoje.

Dabar grįžkim prie jų koncerto Los Angeles mieste, kurį Draugo dienraščio naudai surengė Los Angeles Lietuvių Bendruomenės apylinkės valdyba jaukioje King Junior High School auditorijoje kovo 18 dieną.

Rengėjų vardu susirinkusius pasveikino Regina Jogienė, pristatydama dainininkus ir pianistą. Pirmąjį išgirdome Algirdą Janutą su Vaidilos daina iš

Jurgio Karnavičiaus operos Gražina, kuris sužavėjo savo lyriško tenoro grožiu. Tokių ausiai malonių tenorų tenka girdėti vis rečiau. Solistė Sofija Jonaitytė tikrai nustebino savo balso galin-gumu ir jautriu dainų perteikimu.

Algirdas Janutas tada išėjo su savo labai pamėgtu Juozu Gruodžiu, pasirinkdamas šioje koncerto dalyje net penkias jo dainas. Nuostabiai geri perėjimai į crescendo ir atgal į lyriškumą parodė jo puikią balso techniką.

bet galiu kalbėti apie jos prisistatymą. Ji rašo (cituoju ne pažodžiui): „Jau būdama aštuonerių metų negalėjau tikėti, kad visada galėsiu būti gera...“ ir baigia: „Ir šiandien vis dar negaliu atsigtinti tos piktos dvasios“.

Kai kadaise Palestinoje žmonės, pagal tuolaikinį įstatymą, norėjo užmušti akmenimis nusidėjėlę, Jėzus jiems tarė: „Tas, kuris iš jūsų yra be nuodėmės, temeta pirmąjį akmenį“. Kaip žinome, nė viena ranka nepakilė.

Aš manau, nė vienas sąmoningas žmogus netvirtins, kad jam pasisekė atsigtinti tos „piktos dvasios“ — kuri nėra kažkoks nematomas išorinis babaužis, nuolat bandąs mus nuvesti nuo tiesaus kelio. Ji yra dalis mūsų prigimties, kuri nuolat ardo mūsų sugyvenimo darną. Esu tikras, kad nė vienas parodos

Pianistas Povilas Stravinskas tikrai pateisino savo reputaciją, kaip tarptautinių konkursų laimėtojas, mums čia pasirodęs su subtiliais Čiurlionio Noktiurnu ir Preludu. Pajusti šių veikalų taip apgaulingai jautrų meistriskumą, perduodant muzikinę mintį, yra tikrai didelis laimėjimas, gi Stravinsko rankose jie suskambėjo ir užburiančiai, ir užtikrintai. Pirmoji dalis užbaigta duetu vėl iš Karnavičiaus Gražinos, kuris buvo tipiškai lyriškas ir subtiliai lietuviškas.

Antrąjį dalis pradėta pianisto Povo Stravinsko interpretuota Ludwig van Beethoven Sonata, opus 57 — Appassionata. Trūksta žodžių aprašyti šio muzikų virtuoziškumą, o tai buvo tikra šventė klausytojams. Ėjo duetas iš operos Fidelio „Kokia graži naktelė“ bei Algirdo Januto kelios tiek žaismingos, tiek romantiškos arijos, parodančios solisto įvairiaspalvį pajėgumą. Donizetti, Mozart'as, kaip ir didžiai skirtingas George Gershwin, parodė solisto lankstumą tose taip sunkiose charakterių skirtybėse, ypač mums ir solistui taip svetimame Gershwin'e. Solistė Sofija Jonaitytė vėl pražydo ir balso valdymu, ir operine vaidyba tiek Verdi, tiek Johann Strauss'o, jr. operetiniame ir koketiškame Šikšnosparnyje. Pabaigai puikiai praskambėjo Užstalęs duetas iš La Traviata, susilaukęs ovacijų ir keleto dainų priedo.

Po šio reto lygio koncerto svečius pasveikino ir buvusi laisvosios Lietuvos Operos solistė Alodija Dičiūtė-Trečiokienė, kaip ir rengėjai, o ypač su dideliu entuziazmu visa publika.

Solistai Algirdas Janutas ir Sofija Jonaitytė bei pianistas Povilas Stravinskas atlikę programą „Draugo“ koncerte Chicagoje, kuris įvyks šių metų balandžio 1 dieną, 3 val. p.p., Marijos Aukštesniosios mokyklos auditorijoje.

Kazio Bradūno paskaita ir rečitalis

Kovo 30 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje poetas Kazys Bradūnas skaitys paskaitą „Poetai žemininkai“. Kaip žinome, 1951 metais poetai žemininkai Kazys Bradūnas, Vytautas Mačernis, Juozas Kėkštas, Alfonsas Nyka-Niliūnas, Henrikas Nagys išleido savo aukštos literatūrinės vertės antologiją Žemė. Pastaroji buvo viena kūrybingiausių lietuvių poezijos apraiškų. Ji pasirodė tada, kai tėvynėje lietuvių kultūros raida buvo visiškai užgniaužta. Apskritai imant, poetų žemininkų indėlis į lietuvių literatūrinę kūrybą turėjo epochinės reikšmės.



Kazys Bradūnas
Jono Kuprio nuotrauka

Kazys Bradūnas, pats būdamas antologijos Žemė redaktorius, visą laiką buvo pačiame šios naujos lietuvių poezijos sraute. Todėl jis galės tiesiogiai nuvesti bendrąją visos poetų žemininkų grupės genezę ir aptarti kiekvieno poeto individualumą.

Rečitalis. Žemininkų literatūrinės kūrybos esmė atsiskleis dar giliau ir plačiau, kai Kazys Bradūnas, į temą įterpdamas paskirus šios grupės poetų eilėraščius, kartu atliks ir jų būdingiausių kūrinių rečitalį.

Apibrezdamas šios paskaitos turinį, Kazys Bradūnas rašė savo pranešime spaudai, kad „ši Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus įdomi ir spalvinga vakaronė apie poetus žemininkus tęs šio kultūros centro lituanistinių vakaronių tradiciją“, nes muziejaus „veikloje daug dėmesio visuomenės tarpe susilaukė dažnai organizuojamos kultūrinio ar politinio pobūdžio paskaitos“. Kazio Bradūno žodžiais tariant, „šios paskaitinės, kondensuoto turinio ir dažnai vaizdingos muziejaus vakaronės, neužmirštant ir dalyviams rodomo vaišingumo, yra tikra čikagiečių atgaiva“.

Po paskaitos bus vaišės. Visi, kurie domisi išeivijos lietuvių poetų kūryba, nuosirdžiai kviečiami šioje vakaronėje dalyvauti.

mz.

Paroda iš Čiurlionio galerijos Chicagoje yra perkeliama į Lietuvos dailės muziejų Lemont, Illinois, 511 127-as kelias, kur ji vyks nuo kovo 24 iki balandžio 16 dienos. Parodos atidarymas bus šiandien, šeštadienį, kovo 24 dieną, 7:30 v.v.

Niekaip nepribaigiama atplaišų raštija

(Atkelta iš 3 psl.)

Maištaujančiame mėlde. Iš viso atrodytų, kad autorei labiau rūpi suprast pasaulį ir žmogų, negu pateikti buitinius emigranto mikrokosmo aprašus. Galbūt todėl Berberovos miniromanai taip panašūs į muzikinius kūrinius, taip artimi Chopin'ui ar Debussy. Kiekvienu atveju, pro juos prasišviečia brandaus, rafinuoto ir neabejotinai savito talento asmenybė.

NAUDOTI ŠALTINIAI

Johnson, Robert H. *New Mecca, New Babylon: Paris and the Russian Exiles*

1920-1945. Montreal: McGill and Queens Universities Press, 1988.
Pachmuss, Tamara, ed. *A Russian Cultural Revival: A Critical Anthology of „Emigré“ Literature before 1939*. Knoxville: University of Tennessee Press, 1981.
Webrowski, Tacia and Joel Panovski. „Nina Berberova: Cinderella at 88“. *The Gazette* (November 18, 1989): 1-3. Montreal.
Tacia Webrowski šiuo metu rašo knygą apie Niną Berberovą. Ji pripažįsta, kad Berberovos kūryba esanti mažai pažįstama Amerikos skaitytojui, bet, pasak jos, padėtis keičiasi. Taip, sakysim, 1987 metais buvo išleista (Harper and Collins leidyklos) jos *Akompaniatorė*. Šiais metais turinti pasirodyti *Revolt*. Tikriausiai tai *Maištaujantis mėlde* (Le Roseau revolté).

Vasario 16-osios paroda vaivorykštėje

JUOZAS MIELIULIS

Jau kuris laikas Čiurlionio galerijoje, Chicagoje, yra rengiamos parodos Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimui (1918 metais) paminėti. Iki šiol jos buvo, daugiau ar mažiau, neviltingos ženkle. Atsimenu Giedrės Žumbakienės ofortą iš 1980 metų parodos „Amžina naktis“. Jis galėtų būti buvęs kaip ir motto toms parodomis. Šios parodoje neviltingas šešelis ne toks tamsus. Kas žino, gal dabar tik žodinė Lietuvos Nepriklausomybė ateity taps kūnu. Pradžioje buvo Žodis.

Paroda skirtinga ir kitu atžvilgiu. Ji atstovauja daugiau krypčių. Pastaruoju dešimtmečiu rinktinės ir kvietinės parodos lyg ir suvienodėjo. Galėjo susidaryti įspūdis, kad mūsųose pradeda vyrėti viena kryptis. Gyvenime tačiau viskas keičiasi. Keičiasi ir parodų įvairumas. Yra daug kitų priežasčių, dėl kurių parodos gali suvienodėti. Kartais parodų rengėjai atsiduria kebliojo padėty. Norėdami aprėpti daugiau krypčių, jie turi daryti nuolaidų estetinei vertei. Bet per didelis atsargumas irgi yra pavojingas. Visi žinome, kaip dažnai deimantai būdavo išmetami kartu su šiukšlėmis.

Idomiausia yra parodos tema. Iš pradžių ji buvo „Mano tikėjimas“. ir Algimantas Kezys išsiuntinėdamė laiške dailininkams papirėžė tikėjimo autentiškumo svarbą. Bet, kalbantis su pavieniais parodos dalyviais, spėjau, paaiškėjo, kad ne visos religijos reikalauja tikėjimo. Dėl to, matyt, parodos tema buvo patikslinta ir religijos sąvoka praplėsta.

Žodynuose randami religijos ap-tarimai yra per siauri ir šios

plačios, daugiaprasmės ir daugialkės sąvokos neaprepia ir neišsemia. Praktikoje geriausia yra pasikalbėti su pačiu asmeniu ir leisti jam, ar jai, pačiam-iai savo religiją apibūdinti.

Tema pasirodė esanti ne tik labai įdomi, bet ir išjudinanti. Ji sukėlė didelį susidomėjimą dailininkų tarpe ir leido jiems parodyti iki šiol mums mažai žinoma jų vidinį dvasinį gyvenimą.

Daugelis dailininkų mano, kad jų kūryba turi kalbėti pati už save, ir nemėgsta aiškinti savo kūrinių (Čiurlionis, kaip žinome, taip pat nemėgo kalbėti apie savo kūrybą). Tam yra rimtas pagrindas. Geras pavidalines vaizdines mintis labai retai galima sėkmingai išreikšti žodžiais. Paprastai ir geriausias žodinis atitikmuo yra tik pakenciamas pakaitalas. Tas dėsnių galioja visoms meno šakoms. Net ir gerą eilėraščių, kaip dažnai girdime iš poetų, yra beveik neįmanoma iš-versti į kitą kalbą.

Kita priežastis, nustumianti dvasinį turinį į užnugarį, yra dailininkų susikaupimas pavidaliniam kūrinių vystymui ir nesidomėjimas literatūrinių minčių išreiškimu. Tai nėra nei dorybė, nei yda. Kūrinio vertė priklauso nuo jo visuminės brandos. Jei mintis ar bet koks kitas turinys yra nereikalinga našta ir kenkia kūrinio sąrangai, jie yra tiek vertė, kiek ir visi kiti nereikalingi dalykai, kuriais yra pripildytos šiukšlių statinės. Turinio klausimu dailininkui niekas negali nei padėti, nei patarti. Sava atsakomybė ir savą pasirinkimu jis, ar ji, turi tą klausimą pats ar pati spręsti.

Religinių įsitikinimų ir pažiūrų gėlynas šioje parodoje yra la-

bai įvairus ir plačios apimties. Iki jų apibūdinimus ir nagrinėjimą tačiau negaliu leisti. Religija yra žmogaus dvasinio gyvenimo aukščiausia ir brangiausia vertybė (žinoma, yra ir išimčių, bet jos tik patvirtina taisyklę). Is-torija yra pilna pavyzdžių, kurie rodo, kaip dažnai žmonės ėjo į mirtį už savo religinius įsitiki-nimus (čia, žinoma, kalbu ne vien apie krikščioniškas religijas; visos religijos turėjo savo kanki-nių). Dėl to religijos vertė — ir tik savos — gali nustatyti tik pats iš-pažintojas. Mūsų pareiga yra ar-tintis prie visu religijų su ta pačia pagarba.

Šiame rašinyje nėra vieno religinio žiedo negaliu minėti, nes vien

paminėjimas jau reikštų, vieno-kia ar kitokia prasme, išskirti-numą. Parodos gėlyne visi reli-giniai įsitikinimai yra išskirti, ir visos gėlės yra brangiausios jų išpažintojams-oms. Jei vieta leis-tų, turėčiau visus žiedus sumi-nėti. Bet tai yra neįmanoma, ir to nereikia. Parodoje ir jos kataloge (kuris, deja, dėl įvairių kliūčių išeis tik ateinančią vasarą) jie visi yra lygiai išskirtinomis tei-sėmis aprašyti pačių dailininkų pasisakymais ar Algimanto Kezio paaiškinimais.

Vis dėlto ir ši taisyklė turi išimti. Jaučiu pareigą paminėti Ilonos Brazdžionienės-Kerr paveikslą „Enigma“. Neturiu teisės vertinti jos religinių įsitikinimų,



Dailininkų, dalyvavusių parodos „Dailė '90 – Religija lietuvių mene“ atidaryme vasario 23 dieną Čiurlionio galerijoje, Chicagoje. Iš kairės: Aleksandras Marčiulionis, Juozas Mielulis, Susana Juknaitė, Andrius Stankus, Veronika Švabienė, Ingali Zukauskas, Marytė Gaiztutienė, Magdalena Birutė Stankūnienė, Jadvyga Paukštienė, Rūta Salikienė, Edmondas Saliklis, Giedrė Žumbakienė, Vanda Alekšienė, Katarina Yvinskas, Everett Misunas, Elizabeth Misunas, Daiva Karužaitė. Pirmoje eilėje: Vilija Aleksandra Elvaitė, parodos organizatorius Algimantas Kezys ir Konstantinas Žardalevičius.

Jono Tamulaitis nuotrauka